

udviklingsbistand næsten forekommer for stort til at blive illustreret i fem artikler. En mere samlet tematik ville for mig at se give dette temanummer en mere fremtrædende plads i den allerede omfangsrige litteratur (der i øvrigt refereres glimrende til) om dansk udviklingsbistands historie.

*Helle Samuelsen
Lektor, institutleder
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

HANNAH LANDECKER: *Culturing Life: How Cells Became Technologies*. Cambridge, MA: Harvard University Press 2007. 276 sider. ISBN 978-0-674-02328-4. Pris: \$27,30.

Med bogen *Culturing Life* om udviklingen af teknologier til dyrkning af celler uden for kroppen har Hannah Landecker villet skrive en laboratorieetnografi om et sæt af forandringer, der ifølge hende selv fundamentalt har ændret opfattelsen af biologisk liv og kroppen som enhed. Hun beskriver den videnskabelige udvikling på området i det 20. århundrede, og hun mener, at vi på den baggrund bedre kan undersøge de sociale implikationer af nye måder at omgås kroppen og dens dele på.

Det centrale i udviklingen af cellekulturteknologier, dvs. dyrkningen af celler uden for kroppen som cellelinjer, er ifølge Landecker en række erkendelser, som har forandret omgangen med biologisk liv. Kapitlerne er bygget op over disse erkendelser, som er opnået gennem en periode på ca. 100 år. Først erkendelsen af *autonomi* – det, at cellen kan leve uafhængigt af kroppen, og at den fundamentalt set er ligeglad med det større biologiske system, den er del af. Dernæst fulgte en ny idé om *udødelighed*, som i de første mange år var misforstået, da det reelt viste sig senere, at det kun var cancerceller, som bliver ved med at dele sig (siden 1998 også stamceller). Næste erkendelse omhandlede *masseproduktion* og følelsen af kontrol med biologisk liv, som imidlertid senere blev til en følelse af manglende kontrol, da man fandt ud af, at cellelinjer koloniserede hinanden. Til slut fulgte en erkendelse af *hybriditet*, som er relateret til skabelsen af liv på tværs af alle kendte biologiske grænser, og som hænger sammen med, at man fandt ud af, at på celleniveau kan stort set alt fusioneres, uanset arterne. Samlet set er cellekultureernes historie ifølge Landecker en fortælling om det biologiske livs *plasticitet* og *temporalitet*. Biologisk liv rummer et uendeligt potentiale for forandring, der først for alvor begyndte at blive erkendt for 100 år siden. Endelig påstår Landecker, at da biologer begyndte at se sig som designere frem for iagttagere af „natur“, fik selve begrebet natur en anden betydning.

Den berømte cellelinje HeLa er viet et eget kapitel, men har reelt erobret plads i alle kapitler som en morsom analogi til den „kolonialisering“, cellelinjen blev berømt og berygtet for. HeLa består af cancerceller taget i 1951 fra Henrietta Lacks, en fattig sort kvinde og mor, der døde, og som aldrig blev klar over sit bidrag til videnskaben. Cancercellerne viste sig endog særdeles levedygtige i laboratorierne, og selvom hverken Lacks eller hendes familie blev informeret eller fik del i fortjenesten, blev HeLa et standardværktøj ikke mindst i polioforskningen. Gennem standardisering af cellelinjer blev det muligt at sige, at man arbejdede med de *samme* celler i forskellige laboratorier. Interessen i masseproduktion skyldtes den store nationale interesse i poliobekæmpelse og det faktum, at virussen havde brug for menneskelige celler at leve på – og det er her, HeLa-cellelinjen kommer ind i billedet. Man forsøgte simpelthen, som Landecker skriver, „... at skabe et levende menneskeligt forskningsobjekt, som ikke var et menneske“ (s. 126). Teknologien og skabelsen af standarder for de materialer, cellelinjerne lever på, blev grundlaget for en lang række af de medicinske teknologier, herunder kunstig befrugtning, der siden har optaget antropologer. HeLa blev først distribueret gratis, og så slog et firma sig op på at sælge dem, så det var nemt for forskerne at få dem. Gradvist fandt man ud af, at andre cellekulturer blev overtaget af HeLa, når der havde været kontakt mellem dem, og denne cellelinje blev dermed betragtet som en trussel mod andre cellelinjers renhed. Landecker nævner fascinationen af den enorme mængde og vægt, som HeLa udgør i laboratorier i dag, og hvor pudsigt et udsagn, det er, når iagttagere siger, at der er meget mere af Lacks i dag, end da hun var i live – for er cellelinjen virkelig det samme som kvinden?

Landecker fokuserer på, hvordan fortællingen om Henrietta Lacks og HeLa er blevet fortalt forskelligt gennem årene – hvert årti synes at have sit eget dominerende narrativ. I 50'erne var narrativet den selvopofrende mor, i 60'erne kom racen til som noget smittende, og man skrev om, hvordan HeLa overtog „hvide“ cellelinjer. I 70'erne kombineredes historien om race og aggressivitet med kønnet – det var kvinder, der overtog mænd – mens der i 80'erne kom fokus på de økonomiske dimensioner. Det overraskende er, at det først var i 90'erne, at bioetik kom på dagsordenen sammen med emner som økonomisk udnyttelse. Først her begyndte man at interessere sig for, hvad de pårørende syntes, osv.

Landeckers etnografi bygger hovedsageligt på videnskabelige publicerede artikler, arkivmateriale og andre skriftlige kilder om udviklingen af celledeteknologier. Bogen er i kraft af sit materiale meget teknisk. Der er også suppleret med interviews, men de er ikke aktivt brugt i fremstillingen og synes udelukkende at tjene til at forstå den bioteknologiske udvikling. Der tolkes ikke på, hvordan de interviewede opfatter eller forstår deres arbejde. Det er selve den biologiske forandringshistorie og dens muliggørelse, Landecker vil forstå. Det er således

en meget anderledes etnografi og et spørgsmål, om vi reelt har at gøre med biologisk historieskrivning frem for antropologi. Det væsentlige er dog ikke den disciplinære afgrænsning, men de spørgsmål, som Landecker sætter på dagsordenen, og deres relevans for det antropologiske felt. Og hun giver vitterlig et godt udgangspunkt for at forstå en udvikling, som hun nok har ret i har ændret ved opfattelsen af, hvad der er „natur“ og „kultur“, og hvad der er del af en person og hvor længe. Men hun kommer aldrig for alvor frem til at situere disse opfattelser – hvem er det, der tænker hvordan om hvad? Det virker sandsynligt, at der er sociale implikationer af nye måder at omgås kroppen og dens dele på, men hvilke implikationer og for hvem? Bogen forbliver på mange måder løsrevet fra egentlige sociale aktører – ligesom cellelinjer er løsrevet fra de kroppe, cellerne kommer fra.

Landeckers særlige force er, at hun faktisk har sat sig ind i og forstår de biologiske processer, som den teknologiske udvikling omhandler. Det er der mange antropologer, der springer let hen over. Det spændende i hendes analytiske projekt er, at hun retter blikket mod den samlede historiske bevægelse og det enorme maskineri og samspil af tilfældigheder, der muliggør den, frem for at begrænse sig til enkeltobjekter eller aktører, sådan som det ofte sker, når stamceller, gener eller forskergrupper bliver hovedpersoner i de dramaer, antropologer fortæller om teknologiudvikling. Men når det kommer til de store spørgsmål om natur og kultur, person og kropsopfattelser, som hun lægger op til og begrundes sin interesse i cellekulturer med, leverer bogen ikke mange svar. Den bliver snarere en basal kilde til viden for den antropolog, der for alvor vil tage favntag med de sociale implikationer af celleteknologier – altså der, hvor det berører hele mennesker, som vi kender dem, og ikke de celler, der skrives om i de artikler, Landecker bygger sin etnografi på.

*Klaus Høyer
Lektor, ph.d.
Institut for Folkesundhedsvidenskab
Københavns Universitet*

J. NORMANN JØRGENSEN & PIA QUIST: *Unge sprog*. København: Hans Reitzels Forlag 2008. 187 sider. ISBN 978-8-741-25099-1. Pris: 248 kr.

Unge sprog er en tilgængelig, velskrevet og veldisponeret indføring i centrale sprogvidenskabelige retninger og begreber med fokus på unges sprog. Bogen er med sin form og sit emne relevant for folk, som på forskellig vis arbejder med sprog eller unge og har brug for større forståelse for sproglig praksis. Derudover er dens problemorienterede tilgang til det sprogvidenskabelige felt særdeles vel-